

BAKÜ BELEDİYE BİNASINDAKİ ARMALARIN İKONOĞRAFİSİ

ICONOGRAPHY OF ARMS ON CITY HALL IN BAKU

Prof.Dr. Ali Murat AKTEMUR

Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Eğitim Bölümü
murataktetur@atauni.edu.tr

Öz

İstiklaliyet caddesi'nde yer alan 1870 tarihli Belediye Binasının mimarı aslen Polonyalı olan İ.V. Goslavski'dir.

Meclis Binası, Belediye Binası gibi adlarla anılan bu yapı, genel olarak değerlendirildiğinde, Neo-Barok ve Art-Nouveau üsluplarında ve XIX. yüzyılda Bakü'ye hakim olmaya başlayan Avrupalı tarzda yapıldığı görülmüştür.

Pencere alınlıklarındaki kabartma şeklinde işlenmiş armaların ikonografisine genel olarak baktığımızda; sağlık ve tıbbın, işgücü ve üretimin, eğitim ve ilmi araştırmaların, dünyayı ilmi araştırmalarla tanımının, doğanın önemine vurgu yapıldığı, tüm bunların insan yaşamı ve medeniyeti için vazgeçilmez olduğunun üzerinde durulduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler Bakü, Belediye Binası, Arma, İkonografi

Abstract

The architecture of the Municipality Building of 1870, located at the Istiklal Caddesi, was originally a Polish I.V. Goslavski.

This structure, which is generally referred to by names such as the Assembly Building and the Municipal Building, is evaluated in Neo-Baroque and Art-Nouveau styles and XIX. It is seen that it was made in the European style which started to dominate Baku in the century.

When we look generally at the iconography of the bracelet-shaped arcs in the window pedestals, it is seen that the importance of nature and medicine, labor and production, education and scientific researches, the recognition of the world by scientific investigations are emphasized and all these are indispensable for human life and civilization.

Keywords Bakü, City Hall, Rigging, Iconography

İstiklalîyet caddesi'nde yer alan 1870 tarihli Belediye Binasının mimari aslen Polonyalı olan İ.V. Goslavski'dir. Yapı, simetrik düzeni ile Neo-Kalsik, süslemeleri bakımından ise Neo-Barok ve Art - Nouveau üsluplarında inşa edilmiştir. İç mekanda

merdivenlerde kullanılan mermer malzemeler ve cephedeki kırmızı renkli tuğlalar İtalya'dan sipariş edilmiştir. Halihazırda Belediye binası olarak hizmet veren yapı,1918-1920 yılları arasında kısa süreliğine meclis binası olarak kullanılmıştır.

Belediye Binası

Belediye Binası, Saat Kulesi Şeklinde Tasarlanmış Giriş Bölümü

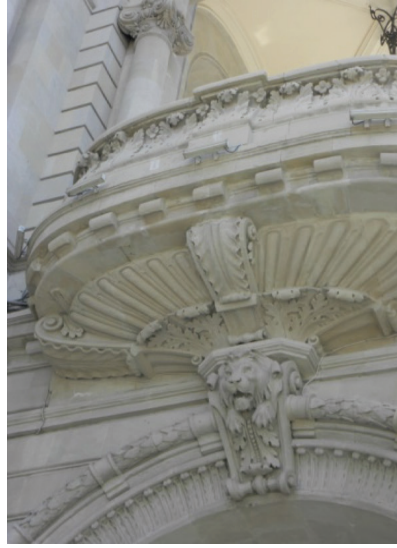
Cephelerde yatay ve dikey hatlardan oluşan aksiyal görüntü ve simetrik düzen Neo-klasik bir karakter yansıtırken, yüzeyden aşırı taşkın ve plastik bir şekilde işlenmiş kalın profilli kuşakların, iç-içe profillerden oluşan ve yüzeyden ileri fırlayan yuvarlak kemer formundaki pencere alınlıklarının, alınlık tablolarındaki aşırı plastik bir şekilde işlenmiş figürlü ve bitkisel unsurlardan oluşan armaların ve giriş bölümündeki aşırı hareketli mimari anlayış sergileyen saat kulesinin cephede yarattığı ışık -gölge kontrastı, hareketlilik ve gösteriş Neo-barok mimari tarzın yapıya egemen olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, aşırı plastik şekilde işlenmiş floral ağırlıklı süs unsurları da Art-Nouveau tarzı mimari cephe anlayışının özellikleri olarak dikkati çeker. Dolayısıyla yapıda; Neo-Barok, Art-Nouveau ve az da olsa Neo-klasik mimari üsluplarının kaynaşımından oluşan, eklektik bir cephe düzeni söz konusudur.

Yapının en dikkat çekici özelliği, girişinin zemin üstü üç katlı bir saat kulesi olarak tasarlanmış olmasıdır. Beden duvarıyla organik bir bütünlük oluşturan saat kulesi biçimindeki girişin alt katı, iç-içe kalın profillerden oluşmuş ve yüzeyden taşkın geniş yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan, kare kesitli dört ayak üzerine oturmaktadır. Kemer kilit noktalarını oluşturan ve alttan ve üstten zıt yönde volüt biçiminde kıvrım yapan kilit taşları üzerine, bekçi, koruyucu, nazarlık hüviyetinde aslan maskaları rölyef tarzında işlenmiştir. Buradan kenger yapılarıyla bezeli ve volüt biçimindeki konsollara oturan ve üç yöne açılan, balkon çıkıntılarına geçilir. Bu balkonlar, kulenin zemin üstü birinci katına aittir. Kulenin birinci katında da, kare kesitli kalın ayaklara bi-

tişik nizamda işlenmiş silindirik gövdeli ve iyon başlıklı plasterleri bağlayan iç-içe profilli yuvarlak kemerler, zemin üstü birinci katı cephelere açmaktadır. Bu katta, kemer kilit noktalarında aslan maskaları, kemer köşelik tablolarında ise gövdeleri kanatlı aslan başları ejder şeklinde düşünülmüş, antik dönemin kanatlı aslan gövdeli kartal başlı grifonlarını anımsatan efsanevi nitelikte karmaşık figürler, kare kesitli kalın ayakların kemer üzengi noktalarına denk düşen köşeliklerinde de, teknoloji ve doğa ürünlerinin birleşiminden oluşan stilize Art-Nouveau anlayışındaki süs amaçlı armalar görülmür. Buradan aşırı plastik kenger yapraklarının dekore ettiği konsollar üzerine binen, zemin üstü ikinci katın kalın profilli ve öne taşkın saçağına geçilir. Kulenin zemin üstü ikinci katı; teknoloji ürünü çivi başı motiflerine tutturulmuş ve aşırı plastik şekilde işlenmiş çiçek ve meyve motiflerinden floral ağırlıklı askı çelenk motifleri, kare kesitli ve korint başlıklı plasterleri, saatler için düzenlenmiş iç-içe kalın profillerden oluşan yuvarlak madalyon biçimli açıklıkları, cephelere açılan yuvarlak kemer alınlıkları, alınlık tablolarındaki floral ağırlıklı Art Nouveau süslemeleri ve ışık-gölge kontrastına müsait hareketli cephe düzenlemesiyle dikkati çeker. Kulenin zemin üstü üçüncü katı, iyon başlıklı plasterlerin taşıdığı, yuvarlak kemerli açıklıklar ile cephe açılır. Zemin üstü üçüncü katı kulenin örtü kısmı takip eder. Örtüden sonra yuvarlak kemerli açıklıklar şeklinde düzenlenmiş ve adeta üçüncü katın maketi biçiminde tasarlanmış alem kısmı gelir. Kulenin örtüsü Rus soğan kubbesi şeklinde tasarlanmıştır.

Belediye Binası, Saat Kulesi Şeklinde Tasarlanmış Girişten Ayrıntı.

Girişte Yer Alan Aslan Masklerinden.

Saat Kulesinin Örtü Kısmı.

Saat Kulesinin Zemin Üstü İkinci Katı.

Cephede Yer Alan Pencereleden.

Yapı cephelerine Neo-barok karakter kazandıran en önemli unsurlar hiç şüphesiz, korint başlıklı plasterler üzerine, iç-içe profillerden yuvarlak kemer alınlıklı ve her bir alınlığın tabla kısmında farklı

içerikte ve rölief karakterinde işlenmiş, Neo-barok ve Art-Nouveau üsluplarını kaynaştıran armaların yer aldığı, dikdörtgen formlu pencerelerdir.

Belediye Binası, Pencere Alınlıklarında Yer Alan Armalardan.

Pencere alınlık tablalarına işlenmiş armalar arasında en dikkat çekicilerinden biri, açık ağızlı bir aslanın ağızı içerisinde yer alan madalyondur. Kabartma heykel tarzında ele alınan bu armada, bir meşale etrafına karşılıklı dolanmış kanatlı yılan figürlerine yer verilmiştir. Bu yılanlı arma, sağlık ve tıp sembolü olarak, Türk ve dünya kültür tarihinde önemli yer tutar. Armanın çevresini saran aşırı plastik bitkisel dekorasyon, bu süslemeye Neobarok ve Art-Nouveau karakter kazandırır.

Belediye Binası, Pencere Alınlıklarında Yer Alan Armalardan.

Pencere alınlıklarındaki bir başka armada, yine bir aslanın açık ağızı içerisinde, gemi çapası, gemi hatlatı, meyve kaseleri içerisinde meyve ve çiçek demetleri, kurdale motifleriyle birlikte teknoloji ürünleriyle doğa ürünlerinin kaynaşımını yansıtan Art-Nouveau üslubunda bir süsleme tarzı söz konusudur. Bu motiflerin yüzeyden kabarık ve heykelsi biçimde işlenişleri cephede aşırı ışık-gölge kontrastına ve hareketli görünüme sebep olduğu için, aynı zamanda Neo-barok bir süsleme tarzı da ortaya çıkmaktadır.

Belediye Binası, Pencere Alınlıklarında Yer Alan Armalardan.

Bir başka pencere alınlığında; gemi dümeni, çekiç ve balta motiflerinin oluşturduğu arma, aslan maskının açık ağızı içine işlenmiş, çevresi ise aşırı plastik yaprak ve meyve motiflerinden oluşan floral bir süslemeyle kuşatılmıştır. Neo-barok ve Art-Nouveau karakterli işleniş tarzına sahip bu armada yer alan gemi dümeni motifi genellikle denizcilik işletmeleriyle ilgili binalarda sembolik amaçlı olarak yaygın biçimde kullanılmıştır.

Belediye Binası, Pencere Alınlıklarında Yer Alan Armalardan.

Alınlıklardan bir diğesinde, aslanın açık ağızında bu kez iletke, gönye gibi geometride kullanılan araçlarla, çekiç ve kazma gibi işgücünde kullanılan araçlar bir araya getirilerek adeta, eğitimli sınıfla işçi sınıfının her ikisinin de önemine bir arada vurgu yapılmış, hem eğitimin ve ilmi araştırmaların hem de işgücü ve emekle çalışıp üretmenin değerli olduğunun altı çizilmeye çalışılmıştır. Bu arma da, çevresindeki floral süslerle Art-Nouveau karakteri kazanmıştır.

Belediye Binası, Pencere Alınlıklarında Yer Alan Armalardan.

Alınlık kabartmalarından bir diğeri, bitki dal ve yaprakları arasından süzülen karşılıklı iki yılanın, bir kase içerisine zehirlerini (derman) akıtışını konu alır. Çevresi doğa kaynaklı bitkilerle kuşatılmış bu armada; sağlık ve tıp sembolü yılanların doğadan aldıklarını bir kasede biriktirmeleri, ikonografik olarak doğanın ve doğadaki bitkilerin, insan sağlığının ve tedavide kullanılan ilaçların kaynağı olduğunu vurgulamaktadır.

Belediye Binası, Pencere Alınlıklarında Yer Alan Armalardan.

Cephedeki pencere alınlıklarından bir diğesinde, yine açık ağızlı aslan kabartması, dört köşesinde aslanın dört ayağının işlendiği armanın ortasında ise; bir küre ve altında kitap kabartması yer almaktadır. Küre ve kitap, özellikle Yahudi kültüründe dünyayı ilmi araştırmalarla tanıma ve keşfetmenin sembolü olarak kullanılmıştır. Yine Avrupa kültür ve sanatında da örneklerine rastlanır.

Cephedeki Süslemelerden Ayrıntı.

Cephedeki Süslemelerden Ayrıntı.

Bina Üzerinde Yer Alan Kitabe.

Saat Kulesi Formunda İşlenmiş Çatı Saçağı Alınlığı.

KAYNAKÇA

- Aktemur,A.M., (2007), "Art Nouveau Üslubunun Önemli Bir Temsilcisi: Ziraat Bankası İstanbul-Karaköy Şubesi Hizmet Binası",Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, S.XIX, Erzurum, S.1-22.
- Aktemur, A.M., (2013), "Tarihi Frej Apartmanı'nın Cephe Düzenlemesi", Türk Kültürü Araştırmaları Armağan Dizisi,Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Ankara S.81- 92.
- Aktemur,A.M., (2009), Batı Etkisinin Türk Mimarisine Yansıyış Süreci ve İstanbul - Karaköy'deki Avrupa Tarzı Sivil Mimari, Erzurum.
- Aktemur,A.M., (2016), Bakü'deki Avrupa Tarzı Sivil Mimarlık Örneklerinde Cephe Düzeni,Erzurum.
- Aslanoğlu, İ., (1982), "Sanat ve Mimarlıkta Art Nouveau Akımı", Yeni Boyut, No:1/3, Ankara S. 17-23.
- Barilleri, D.-Godoli, E., (1997), İstanbul 1900: Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları, (Çev. A.Ataöv), İstanbul.
- Bozkurt, N., (2004), Sanat ve Estetik Kuramları,Bursa.
- Durudoğan, S., (1998), XIX. Yüzyılda Pera/Beyoğlu'nun Ekonomik, Kültürel ve Politik Yapısının Mimariye Etkileri, (İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Nicoletti, M.,(1973), Art Nouveau in Italy The Anti Rationalist Art Nouveau Architecture and Desing, Londra.
- Özakupınar, Y., (2003), Kültür Değişmeleri ve Batılılaşma Meselesi, İstanbul.